

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО СВІТОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА

*І. В. Швари, канд. екон. наук, доцент;
О. В. Безсмертна, канд. екон. наук, доцент;
Н. М. Тарасюк, канд. екон. наук, ст. викладач*

*Вінницький національний технічний університет,
Хмельницьке шосе 95, м. Вінниця, 21021, Україна
E-mail: s.irinach502@gmail.com*

Розглянуто передовий світовий досвід та останні тенденції щодо регулювання процедур банкрутства. Проаналізовано методологію визначення субіндексу банкрутства згідно світового рейтингу «Doing Business» та досліджено динаміку цього показника для України. Проаналізовано зміни, що відбулися у законодавстві України з питань регулювання банкрутства та ступінь наближеності останнього до сучасних світових стандартів у цій сфері.

***Ключові слова:** криза, банкрутство, неспроможність, рейтинг, санація, регулювання, кредитори, реорганізація.*

ВСТУП

Незважаючи на тимчасову стабілізацію у господарському житті України, яка спостерігалась впродовж останніх років, кризові явища протягом останнього року знов набули масштабного характеру та проявляються у всіх галузях економіки. Це обумовлено як політичною ситуацією в країні, так і фінансовими ускладненнями на рівні держави. Певна річ, в таких умовах підприємства та організації в Україні опинилися на межі виживання і проблематика банкрутства та його попередження знов є дуже актуальною.

З огляду на стан справ, доцільно взяти до уваги іноземний досвід щодо регулювання процедур неспроможності і банкрутства, а саме прогресивні тенденції та передовий досвід різних країн світу.

Постановка проблеми. Зміни в режимах регулювання неспроможності у різних країнах світу протягом останніх років, ініційовані економічними кризами або реалізовані в рамках більш широких законодавчих реформ, призвели до появи декількох визначальних тенденцій і передової практики. Вивчення означених аспектів та адаптація українського законодавства у сфері регулювання процедур банкрутства до світових тенденцій є об'єктивною потребою та має бути здійснена якнайшвидше, враховуючи зростання кількості порушених справ про банкрутство та високу імовірність подальшого розгортання кризових явищ на підприємствах України.

Практика застосування Закону “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” у редакції від 30.06.1999 р. засвідчила, що Україна значно поступається не тільки розвинутим країнам, але і країнам Східної Європи і Середньої Азії за тривалістю та вартістю процедури банкрутства, а також ступенем стягнення суми боргу на користь кредиторів. За висновками фахівців, незважаючи на кардинальне оновлення

процесуальних норм, друга редакція Закону не забезпечила досягнення мети державного регулювання у сфері неплатоспроможності суб'єктів підприємництва, реальним же результатом стало вкрай обмежене застосування способів відновлення платоспроможності життєздатних підприємств, ускладнення ліквідації неефективних власників і виробництв через надання імунітету боржнику, відсутність дієвих бар'єрів щодо впливу тіньових інтересів на процес прийняття рішень.

Питання законодавчого удосконалення процедур регулювання банкрутства досліджують у своїх роботах такі вчені, як П. Повар [7], О. Бірюков [3], А. Володін [5] та ін.

Метою дослідження є виявлення основних тенденцій у світовій передовій практиці щодо регулювання банкрутства та аналіз змін у законодавстві України стосовно даного питання.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Еталоном регулювання інституту банкрутства у світі на даний час є єдиний міжнародний стандарт належної практики кредиторів і боржників щодо неспроможності, встановлений Світовим банком та Комісією Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ). Належна практика в багатьох країнах спрямована на покращення ефективності провадження справ про неспроможність. Вона включає в себе:

1. Оптимізація процедури неспроможності
2. Створення ефективних процедур реорганізації
3. Зміцнення прав кредиторів.

З огляду на актуальність даної тематики для реалій підприємств України розглянемо ці рекомендації більш детально.

1. Оптимізація процедури неспроможності.

Встановлення лімітів часу для розгляду справ може підвищити ефективність процесу регулювання неспроможності. Тривалі судові розгляди зменшують шанси кредиторів на отримання заборгованості і можуть створити непотрібну невизначеність для всіх залучених сторін. Ефективні процедури банкрутства збільшують рівень повернення боргів, оскільки істотно обмежують акціонерів компанії у діях щодо продажу своїх активів за невиправдано низькою ціною іншій компанії, в якій ці акціонери також мають частку.

За останні 10 років 46 країн світу провели 60 реформ з акцентом на ефективність процедур неспроможності. Зокрема, у Молдові нове законодавство про неспроможність було прийняте в червні 2012 року і набуло чинності в березні 2013 року. Новий закон скоротив час, відведений на кілька етапів процесу неплатоспроможності, в тому числі процедур ліквідації та реструктуризації, а також знижує можливості для апеляції. У січні 2014 Мексика законодавчо скоротила час, який відводиться для реорганізації виробництва [4].

2. Створення ефективних процедур реорганізації

Найвищі темпи відновлення підприємств-банкрутів спостерігаються в країнах, де реорганізація є найбільш поширеною процедурою у справі про неспроможність. Тим не менш, у третині економік світу законодавством не передбачено процедури судової реорганізації, виходячи, і, за даними «Doing

Business» тільки в 12 країнах світу реорганізація є найбільш поширеною процедурою.

Але стан справ покращується. Починаючи з 2005 року у 29 країнах були внесені законодавчі зміни щодо введення реорганізаційних процедур, в тому числі це відбулося в Джібуті, Мозамбіку, Тринідаді і Тобаго. Ще більше країн удосконалили існуюче законодавство шляхом внесення змін щодо реорганізації компанії. Данія, наприклад, внесла поправки до Закону про банкрутство у квітні 2011 року, щоб як боржники, так і кредитори мали змогу подати заявку щодо реорганізації в арбітражний суд у разі неплатоспроможності. Мексика ввела положення в січні 2014, яке дозволяє боржникам подавати заявку на фінансування після початку реорганізаційних процедур і дозволяє їм застосовувати реорганізацію у разі неминучої неспроможності [8].

Чеська Республіка є гарним прикладом успішних реформ, спрямованих на поліпшення реорганізаційних процедур і досягла чи не найкращих показників в останні 6 років, за оцінками «Doing Business». Новий закон Чехії про неспроможність, що набув чинності в 2008, наголошує, що реорганізація є кращим методом вирішення неплатоспроможності. Процедури ліквідації та реорганізації там були впорядковані і стали предметом освітніх та професійних кваліфікаційних вимог, а також суворого контролю з боку уряду. Застосування нових правил дозволило виявити деякі недоліки, які призвели до подальших реформ в 2009 і 2012 році.

До 2011 року реорганізації було найбільш поширеною процедурою неспроможності в Чеській Республіці. До 2013 року час, необхідний для завершення процедури неспроможності у Чехії впав на 4,4 року порівняно з 2008 р. Рівень відновлення для забезпечених кредиторів в Чеській Республіці виріс більш ніж в три рази за останні 6 років, збільшившись з 20,9 центів на долар у 2008 році до 65,6 центів на долар в 2014 році [8].

3. Зміцнення прав кредиторів

Дослідження показали, що якщо кредитори не захищені або не допускаються до участі у провадженні у справі про неспроможність, вони матимуть менше стимулів для кредитування в майбутньому. Це призводить до зниження темпів розвитку кредитного ринку.

Кілька останніх реформ неспроможності у кількох країнах світу вирішили цю проблему. Наприклад, у Польщі Поправки до Закону «Про банкрутство», які набули чинності в липні 2011 року, надали забезпеченим кредиторам право брати на себе вимоги, обтяжені фінансовими зобов'язаннями, у випадку ліквідації майна боржника.

Комітети кредиторів – це ще один спосіб збільшити рівень участі кредиторів у процедурах неспроможності. У деяких випадках кредитори беруть участь у підготовці плану реорганізації або визначенні зборів у справі про неспроможність. У Словенії поправки до Закону «Про фінансові операції, неплатоспроможність і примусову ліквідацію», які набули чинності в квітні 2011 року, поліпшили становище кредиторів і комітетів кредиторів. Поправки надають додаткові права комітетам кредиторів, доручивши їм проаналізувати бухгалтерські книги і всю документацію, яка потрапила у руки адміністратора з неплатоспроможності в ході провадження у справі про неспроможність. У Мозамбіку нова нормативно-правова база для банкрутства, прийнята в 2013

році, гарантує кредиторам більш широкий доступ до інформації в рамках процедури банкрутства.

Фінансова та державна кризи в Україні, що розпочалися у 2014 році та тривають й досі істотно вплинули на положення України на світовому ринку. Так, за даними міжнародного рейтингу «Ведення бізнесу 2015» Україна істотно поступилася позиціями практично за усіма основними показниками (табл. 1).

Таблиця 1 - Рейтинг України за визначальними показниками розвитку економіки [8]

Показники	Рейтинг 2015	Рейтинг 2014	Абсолютне відхилення
Початок бізнесу	76	69	-7
Отримання дозволів на будівництво	70	68	-2
Підключення до системи енергозабезпечення	185	182	-3
Реєстрація прав власності	59	88	+29
Отримання кредитів	17	14	-3
Захист міноритарних інвесторів	109	107	-2
Сплата податків	108	157	+49
Міжнародна торгівля	154	153	-1
Забезпечення виконання контрактів	43	44	+1
Субіндекс банкрутства	142	141	-1

За даними цього рейтингу, у 2015 році в Україні зафіксовано зниження за більшістю показників розвитку економіки, зокрема, зниження субіндексу банкрутства на 1 пункт. Методика міжнародного рейтингу «Ведення бізнесу» щодо визначення субіндексу банкрутства представлена у таблиці 2.

Таблиця 2 - Методика міжнародного рейтингу «Ведення бізнесу» щодо визначення субіндексу банкрутства [8]

Показник	Україна	Європа і Центральна Азія	ОЕСР
1	2	3	4
Середня тривалість процедури банкрутства (включаючи процедури і затримки), років	2,9	2,3	1,7
Середня вартість процедури банкрутства (у % від вартості майна)	42,0	13,3	8,8
Результат (0 в частинах продаж і 1 в осяжному майбутньому)	0	0	1
Рівень повернення боргів (скільки центів на долар можуть стягнути з неплатоспроможної фірми), центів на долар	8,6	37,7	71,9

Продовження табл. 2

1	2	3	4
Індекс порушень провадження по справі банкрутства (оцінює який вид судочинства (ліквідація, реорганізація або обидва) може бути ініційований дебіторами і кредиторами і який стандарт використовується для оголошення боржника неспроможним) (0-3)	3	2,4	2,8
Індекс управління активами боржника (оцінює стан щодо продовження та відмовлення договорів протягом процедури банкрутства, а також недопущення пільгових і недооцінених угод) (0-6)	4	3,7	5,4
Індекс справ реструктуризації (досліджує як кредитори голосують щодо плану реструктуризації і які інструменти доступні для незгодних кредиторів) (0-3)	0,5	1,4	1,8
Індекс участі кредиторів (досліджує участь кредиторів у процесі ліквідації або реструктуризації) (0-4)	1	1,6	2,2
Сила обмежень банкрутства (цей індекс є сумою чотирьох попередніх індексів: порушень провадження по справі банкрутства; управління активами боржника, справ реструктуризації та участі кредиторів) (0-16)	8,5	9,2	12,2

Так, за даними міжнародного рейтингу “Ведення бізнесу” (Doing Business) за субіндексом банкрутства Україна була у 2013 році на 157 місці, у 2014 році на 141 місці, а на початок 2015 року – на 142 місці. Отже, має місце погіршення ситуації щодо неспроможності українських підприємств у 2015 році [8]. При цьому це відбулось внаслідок поліпшення власних показників України, а не покращення складових субіндексу в інших країнах.

На рисунку 1 представлено вибірку інформацію з вказаного рейтингу за даними 2014 року. Як бачимо, незважаючи на позитивну динаміку щодо даного рейтингу протягом останніх років (з 157 місця на 142), Україна все ще знаходиться у найгіршому положенні з-поміж обраних для порівняння країн.

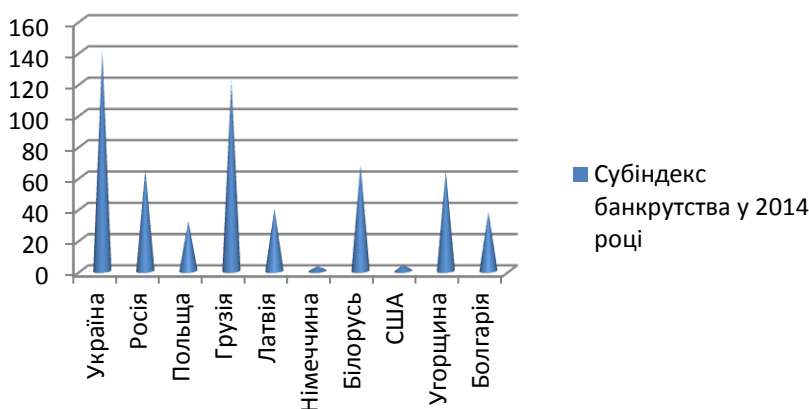

Рисунок 1 - Рейтинг субіндексу банкрутства за даними 2014 року [8]

Про важливість процедури банкрутства як регулятора економіки країни свідчить також висока питома вага справ про банкрутство. Так, протягом 2013р. в Україні було розглянуто 99 справ та 1202 заяви у справах про банкрутство, що становить 46,46% від загальної кількості розглянутих господарським судом справ та заяв (рис. 2).

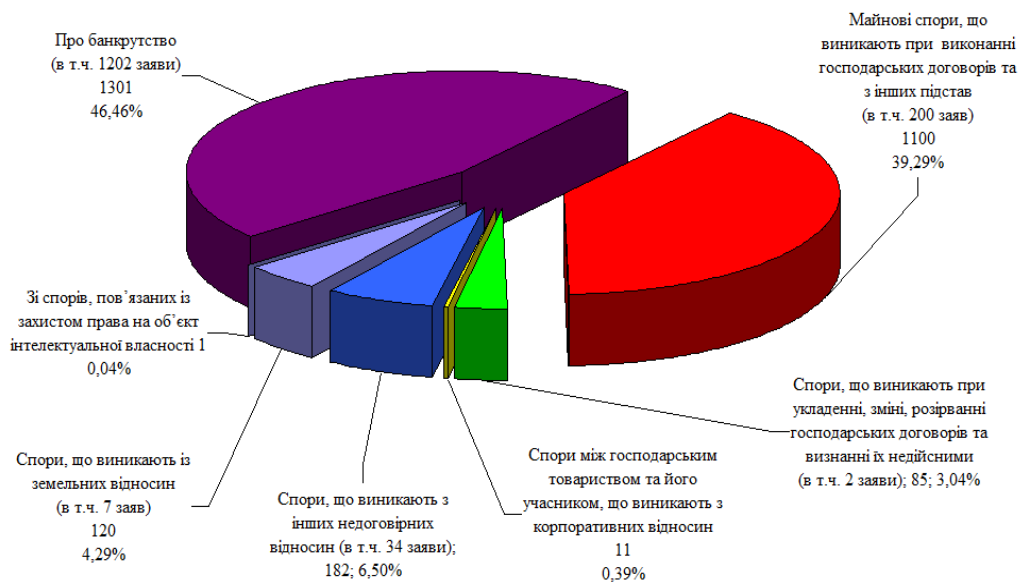

Рисунок 2 - Структура вирішення спорів Господарським судом України у 2013 році [6]

Таким чином, актуальність подальшого вдосконалення законодавчої бази щодо процедур банкрутства та антикризового управління в Україні є беззаперечною. 22.12.2011 р. був прийнятий Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", який набрав чинності з 19.01.2013 р [2]. Метою розроблення і прийняття цього закону є вдосконалення процедур банкрутства, зменшення тривалості процедур, поліпшення показників за індексом стягнення, скорочення витрат на провадження у справах про банкрутство.

Загалом новий закон покликаний вирішити багато виявлених наукою та судовою практикою проблем провадження у справах про банкрутство.

Так як новою редакцією передбачається внесення багато змін та впровадження нових механізмів, тому розглянемо детальніше лише деякі з них які мають найбільш суттєве значення для проведення заходів щодо запобігання банкрутства боржника а також самої процедури банкрутства (табл. 3).

До Закону у новій редакції внесений також розділ стосовно процедури банкрутства, пов'язаної з іноземною процедурою банкрутства, тобто провадженні справ у справі про банкрутство, що здійснюється в іноземній державі згідно з її законодавством. Але так і залишилось не вирішеним питання, процедури банкрутства за участі кредиторів, які знаходяться на

території іноземних країн та не мають можливості отримати офіційне друковане видання (яке видається лише на території України та лише українською мовою).

Таблиця 3 - Особливості нової редакції Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" [1, 2, 7]

Аспекти, що зазнали змін	Характер змін	Особливості
1	2	3
Запобігання банкрутству	Передбачена процедура санації боржника до порушення справи про банкрутство	1. Ініціаторами процедури досудової санації боржника можуть бути боржник або кредитор. 2. Згода між боржником і кредитором щодо проведення досудової санації боржника може бути досягнута і до виникнення заборгованості боржника, та може бути передбачена правочином, на підставі якого виникло грошове зобов'язання боржника. 3. Строк дії процедури санації боржника до порушення провадження у справі про банкрутство не може перевищувати 12 місяців з дня затвердження судом плану санації. Протягом дії цієї процедури, не може бути порушено справу про банкрутство боржника за його заявою або за заявою будь-кого з кредиторів, а також діє мораторій на задоволення вимог кредиторів
Розгляд справ про банкрутство	Внесено зміни в поняття безспірних вимог кредиторів	Передбачено, що безспірними вимогами кредиторів є грошові вимоги кредиторів, підтвержені судовим рішенням, що набрало законної сили, і постановою про відкриття виконавчого провадження, згідно з яким відповідно до законодавства здійснюється списання коштів з рахунків боржника
Скорочення терміну санації	Господарський суд за клопотанням комітету кредиторів виносить ухвалу про введення санації на шість місяців	У випадку вмотивованого клопотання керівника санації чи комітету кредиторів цей строк може бути продовжено господарським судом, але не більше ніж на дванадцять місяців. Процедура санації боржника припиняється достроково в разі невиконання умов плану санації та/або в разі невиконання поточних зобов'язань боржника, у зв'язку з чим господарський суд визнає боржника банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру
Оприлюднення інформації	19 січня 2014 року вступила в дію ч. 10 ст. 16 Закону	З метою виявлення усіх кредиторів та осіб, які виявили бажання взяти участь у санації боржника, здійснюється офіційне оприлюднення оголошення про порушення справи про банкрутство на офіційному веб-сайті Вищого господарського суду України в мережі Інтернет
Чітке визначення строку розпорядження майном боржника	Встановлено строк: сто п'ятнадцять календарних днів	Строк може бути продовжений господарським судом за вмотивованим клопотанням розпорядника майна, комітету кредиторів або боржника не більше ніж на два місяці. Встановлення чітких термінів повинно посприяти швидшому розгляду справи та виключення ситуацій затягування справ судами, з необґрунтованих причин

Продовження таблиці 2

1	2	3
Лояльність до кредиторів	Стосується тих, які пропустили встановлений законом граничний термін звернення до суду	Особи, вимоги яких заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання, або не заявлені взагалі, не є конкурсними кредиторами, мають право на погашення своїх вимог в шосту чергу в ліквідаційній процедурі
Ліквідаційна процедура	Продаж майна банкрута здійснюється шляхом проведення аукціону або шляхом продажу безосередньо юридичній (фізичній) особі	Вибір найкращого способу відчуження, метою якого є продаж за найвищою ціною залишається за ліквідатором. Відтепер законом детально та чітко прописаний порядок, вимоги та особливості проведення аукціону, який може відбуватись і в електронній формі (електронні торги)
Арбітражний керуючий	Введено новий розділ, присвячений діяльності арбітражного керуючого та розширенню вимог до нього	Скасована вимога до ліцензування діяльності арбітражного керуючого, але передбачені вимоги стосовно стажу роботи, проходження навчання та відповідного стажування, обов'язкової підвищення кваліфікації арбітражного керуючого. Встановлена відповідальність та орган контролю за діяльністю арбітражного керуючого, передбачається страхування відповідальності арбітражного керуючого. Починаючи з 2013 року кандидатура арбітражного керуючого для виконання повноважень розпорядника майном визначається судом самостійно із застосуванням автоматизованої системи з числа осіб, внесених до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України

Україна є членом Ради Європи з 09.11.1995 року. Для всіх членів-країн Ради Європи була розроблена Європейська конвенція про деякі аспекти міжнародних аспектів банкрутства від 05 червня 1990 р., але на жаль дана конвенція не була підписана Україною. В положеннях конвенції закріплені обов'язок арбітражного керуючого повідомляти відомих їм кредиторів, які знаходяться в іншій країні-учасниці, а також чітко встановлено яку інформацію про справу повинен передати арбітражний керуючий. І дана практика є логічною, адже яким чином кредитору, який знаходиться в іншій країні, випаде можливість дізнатись про те що його боржник може стати банкрутом і у нього є короткий термін щоб стати в чергу кредиторів, пройшовши нелегкий шлях.

На відміну від попередньої, нова редакція Закону про банкрутство 2013 року не передбачає тепер спрощеної процедури ліквідації відсутнього боржника. Таким чином, суди з 18 січня 2013 року не порушували за спрощеною процедурою справи про банкрутство відсутніх боржників. Раніше справу банкрутство відносно підприємства могло бути порушено незалежно від

терміну та суми безперечного зобов'язання перед кредитором, якщо таке підприємство значилося в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб відсутнім за місцем реєстрації.

Практика розгляду господарськими судами справ про банкрутство засвідчила, що попередня редакція закону, на жаль, не сприяла фінансовому оздоровленню суб'єктів господарювання. Як наслідок, не відбувалося відновлення платоспроможності підприємств у процедурі банкрутства. Переважна більшість таких справ закінчувалася ліквідацією підприємств, а не їх оздоровленням.

Заяви про банкрутство за спрощеною процедурою здебільшого надходили від податкових органів та Пенсійного фонду задля списання безнадійної заборгованості відсутнього боржника.

У справах про банкрутство закріпилася тенденція до зменшення кількості укладених мирових угод, які передбачають відстрочку, розстрочку або прощення боргів, що надає боржникові час, необхідний для проведення розрахунків за поточними боргами та для покращення (відновлення) виробничої діяльності.

Незмінно низьким був рівень ефективності процедури санації, яка в більшості випадків використовувалася для затягування провадження у справах, котрі, як правило, врешті-решт завершувалися визнанням боржника банкрутом та його ліквідацією.

Водночас, розглядаючи справи про банкрутство, суди, крім інтересів кредиторів щодо погашення боргових зобов'язань, також ураховували реальні можливості відновлення діяльності та платоспроможності боржника та погашення заборгованості по заробітній платі. Щоправда, практично в усіх випадках спроби відновлення платоспроможності боржника, який перебував у процедурі банкрутства, не досягали бажаної мети. Поодинокими були справи, в яких провадження припинялося через затвердження звіту керуючого санацією.

Крім того, недобросовісні боржники при зверненні до суду умисно не вказували всіх кредиторів, фальсифікували бухгалтерські довідки та інші документи щодо кредиторської та дебіторської заборгованості.

Склалася також тенденція до збільшення кількості виявлених судами фактів порушення законності, за які передбачена кримінальна відповідальність (фіктивне банкрутство, доведення до банкрутства, незаконні дії при банкрутстві, невиконання рішень суду). Це спричиняло надсилання судами повідомлень до правоохоронних органів у порядку ст.90 Господарського процесуального кодексу.

ВИСНОВКИ

В аспекті вищезазначених світових тенденцій регулювання банкрутства нововведення в антикризовому законодавстві України є досить перспективними. Так, зокрема, багато уваги приділяється розширенню можливостей для ранньої діагностики загрози настання неплатоспроможності боржника, ефективному застосуванню заходів щодо запобігання його банкрутству, а також проведенню позасудових процедур відновлення платоспроможності боржника, зокрема процедури досудової санації.

Звертається увага на посилення засад захисту інтересів кредиторів, відмову від такої спрощеної процедури, як банкрутство відсутнього боржника.

Не виключено, що нова редакція закону й не призведе до суттєвих змін. Адже у ній не реалізовано раціональної прокредиторської моделі законодавства про неспроможність, яка постійно генерує стимули для ефективного використання суб'єктами господарювання обмежених ресурсів.

Проте зробити остаточні висновки щодо ефективності змін у антикризовому законодавстві можна буде лише після порівняння кількості ліквідованих юридичних осіб; кількості справ, у яких затверджено звіт керуючого санацією та мирові угоди, а також стосовно середньої тривалості розгляду справи та процедур банкрутства до і після впровадження змін.

SUMMARY

ADAPTATION OF UKRAINIAN LEGISLATION TO GLOBAL TRENDS OF BANKRUPTCY REGULATIONS

I. V. Schwarts, O. V. Bezsmertna, N. M. Tarasyuk

*Vinnitsia National Technical University,
95, Khmelnytske Highway 21021, Vinnitsa, Ukraine
E-mail: s.irinach502@gmail.com*

The global best practices and the latest trends for the regulation of insolvency proceedings were considered. The methodology of calculating of bankruptcy subindex according to world ranking «Doing Business» was analysed and the dynamics of this indicator for Ukraine was investigated. The changes in the legislation of Ukraine on regulation of bankruptcy and the degree of closeness to the latest modern international standards in this area were analyzed.

Keywords: *crisis, bankruptcy, insolvency, rating, sanitation, management, creditors, reorganization.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 30 червня 1999 р. № 784-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 31. – Ст. 440.
2. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 22 грудня 2011 р. № 4212 // Голос України. – 18 січня 2012 р. – № 8-9.
3. Бірюков О. Міжнародні стандарти у сфері банкрутства / О. Бірюков // Українське комерційне право. – 2013. – №13. – С. 8–18.
4. Ведення бізнесу 2014. Розумний підхід до регулювання діяльності середніх та малих підприємств / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://russian.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2014>.
5. Володін А. В. Господарсько-правові засоби запобігання банкрутству внаслідок недобросовісного господарювання: дис. канд. юр. наук / А. В. Володін. – Донецьк, ІЕПД. – 2012. – 240 с.
6. Офіційний сайт Вищого господарського суду України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vgsu.arbitr.gov.ua/pages/117>.
7. Повар П. О. Актуальні питання правового регулювання ліквідації суб'єктів господарювання, пов'язані з оновленням законодавства про банкрутство / П. О. Повар // Вісник Вищої ради юстиції. – 2012. – № 2 (10). – С. 127-141.
8. Офіційний сайт Групи Світового банку. Розділ «Ведення бізнесу 2015». [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>.

Надійшла до редакції 28 січня 2015 р.